

Гордана Блаџојевић

ИНТЕРНЕТ У САВРЕМЕНИМ ЕТНОЛОШКИМ И АНТРОПОЛОШКИМ ИСТРАЖИВАЊИМА

САЖЕТАК: У центру пажње овог рада су начини употребе савремених интернет технологија у етнологским и антрополошким истраживањима. Већина истраживача користи Интернет за претраживање података и комуникацију. Међутим, путем Интернета је могуће истраживати тзв. виртуелне заједнице. Осим тога, Интернет може да се користи и за успостављање контакта са испитаницима на даљину и за прикупљање података уз помоћ методе анкете (путем електронске поште и интервјуа – уз помоћ камере и скајпа). Разматрају се предности и мане истраживања путем Интернета у односу на досадашњи класичан начин истраживања.¹

КЉУЧНЕ РЕЧИ: интернет технологије, сајбер култура, виртуелна етнографија, етнографија Интернета, антропологија Интернета

У овом раду се разматрају могућности употребе савремених технологија у етнологским и антрополошким проучавањима. Комуникација људи преко Интернет мреже започела је у развијеним земљама деведесетих година 20. века [Ђорђевић 2005: 263]. Тим Бернерс-Ли (Tim Berners-Lee) је комбиновањем различитих техника усавршио оно што је данас познато као *World Wide Web* (www, у даљем тексту скраћено веб), систем који омогућава хипермедијално повезивање, прегледање и сортирање информација добијених преко рачунара повезаних телефонском мрежом. Веб је стекао популарност захваљујући мултимедији тј. особини да лако интегрише и приказује све типове података (текст, слика, видео, аудио) [Ristić 2008: 29].

Друштво за информатику Србије је основано 1973. године [Marković 2003]. Градња Интернет инфраструктуре унутар Југославије започета је 1992. године на основу пројекта Министарства за науку и технологију. Тада су дефинисана тела, изглед, услуге и задаци Интернета. Планом је било предвиђено да влада оформи агенцију за управљање Интернетом. Прве интернет адресе у Србији добијене су 1989. године у оквиру пројекта Систем научних и технолошких информација Југославије (СНТИ).

¹ Овај текст је резултат рада на пројекту 177027: *Мултиетницијет, мултикултурализам, миграције – савремени процеси*, који финансира Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије.

Међутим, рат и друштвено-економска криза на подручју бивше Југославије знатно су успорили развој Интернета. После увођења Интернета на српско тржиште средином 1996. године, број корисника је растао уз просечну годишњу стопу од 150%. Највећи број корисника Интернета је у Београду. Више од 600.000 користи Интернет од чега су 60% мушкарци, а 40% жене. Највећи број корисника је у просеку 25 година стар. Корисници Интернета више нису само високообразовани урбани грађани који говоре енглески језик, већ у све већој мери просечни становници Србије [Ristić 2008: 33].

Када говоримо о употреби Интернета потребно је поменути да део популације, како на глобалном нивоу тако и у Србији, испољава специфичну врсту везаности за Интернет која се карактерише као *зависност од Интернет*. О овој теми се доста расправља у научним круговима и медијима [Lazetić 2006]. Зависност од Интернета (Internet addiction disorder, скраћено IAD) је први пут описао амерички психијатар Иван Голдберг 1995. године. Овај феномен је познат и као патолошка употреба Интернета (Pathological Internet Usage, скраћено PIU). То је психички поремећај који се манифестује као опсесивна жеља да се време проводи на Интернету. Наиме, особа која се може окарактерисати као зависник зарад Интернета занемарује социјалне контакте у свом физичком окружењу (на пример породицу, пријатеље, пословне обавезе и слично), а истовремено чак и кад сама то жели, има тешкоћа да прекине интернет активности [Kastratović 2009]. Аутори углавном разликују четири типа зависности од Интернета: опседнутост сајберсексом (Cybersexual Addiction), виртуелна пријатељства (Cyber-Relational Addiction), играње на мрежи (Net Gaming), презасићеност информацијама (Information Overload). Играње на мрежи обухвата широк спектар категорија: опсесивно мрежно коцкање, играње, куповање или бављење берзама. Неке особе користе мрежне коцкарнице, интерактивне игре, *e-аукције* или *e-берзе*, а то им доноси само губитак великих сума новца и поремећај социјалних односа. Презасићеност информацијама је појава када количина података којима мрежа располаже доведе до патолошког компулсивног понашања окарактерисаног интензивним претраживањем података на Интернету и претрагом *онлајн* база података у циљу скупљања информација и њихове категоризације.²

Зависност од Интернета, међутим, није обухваћена званичном класификацијом психичких поремећаја. Чињеница да постоје зависници од Интернета упућује на закључак да он у њиховом животу има веома битне функције. Један од задатака антропологије Интернета је да одговори на питање које су то функције.

Према подацима добијеним на основу истраживања које су Мирослава Ристић и Марина Цветковић спровеле у августу 2008. године у Београду, Новом Саду и Нишу, млади узраста од 15 до 25 година најмање три пута недељно користе рачунаре, мобилне телефоне и Интернет.

² <http://ehtml0.tripod.com/zoi.htm>

У свом стану чак 82% популације има приступ Интернету, док на послу, школи и факултету приступ има 54% грађана. Интернет се најчешће користи за слање и примање поште (60% испитаника), претраживање информација (58%), преузимање музике (49%), разговор у собама за ћаскање (33%), док само 8% грађана Интернет користи за плаћање. Друштвене, социјалне интернет мреже, на којима се повезују са својим пријатељима користи 31% испитаника [Ристић, Цветковић 2008: 328].

Сајбер (или *кибер*) култура (синоними за овај термин су: *виртуелна култура*, *дигитална култура*, *култура мреже* и сл.) представља мултидисциплинарно поље интересовања. У свету постоје студије сајбер културе (cyberculture studies) као засебна научна грана [Nenić 2004]. Многи аутори се слажу да је приликом проучавања сајбер културе потребно узети у обзир релативност поделе на виртуелно и реално.

Према Шеферу (у књизи *Зашто фикција?*) виртуелност је дефинишуће својство културе. Наиме, уколико нека особа пати због несрећне судбине измишљеног лика из неког романа једнако је у виртуелној реалности као када „победи” у свету неке рачунарске игре. Све менталне представе су виртуелне реалности [Sefer 2001: 8]. У том смислу треба узети у обзир да су тзв. *виртуелне заједнице* за њихове кориснике често реалније од појединих конструисаних заједница из тзв. *стварне реалности*.

ПРЕГЛЕД ИНТЕРНЕТ ТЕХНОЛОГИЈА

Интернет или глобална рачунарска мрежа састоји се од низа услуга, поред основног TCP/IP протокола (протокол за контролу преноса) свака од услуга користи свој протокол. Најкоришћеније услуге Интернета су: e-mail, FTP, IRC, TELNET, WWW.

За тему којом се бавимо од посебне важности је електронска пошта (e-mail) и веб. Електронска пошта омогућава пријем и слање мултимедијалних података било ког типа (слике, звучни записи и слично) путем SMTP протокола. Веб је графички хипертекстуални начин коришћења Интернета. Он представља дистрибуирани, мрежни информациони сервис који користи HTTP протокол. Развој веба омогућио је настанак различитих алата као што су: друштвени софтвер, друштвено умрежавање, блог и форум.

Друштвени софтвер (енг. social software) је група алата који омогућавају интензивну комуникацију и интеракцију путем Интернета. Он се разликује од осталих групних алата за сарадњу снажном стимулативном динамиком друштвених односа [Ристић, Цветковић 2008: 329]. Карактеристике друштвеног софтвера када је у питању подршка су: подршка комуникацији међу људима и групама; подршка давању повратне информације; подршка стварању друштвених мрежа [Boyd 2003]. Поред наведеног важно је истаћи да су друштвени софтвери јефтине или бесплатне, једноставне за коришћење и ослањају се на веб као платформу [Ристић, Цветковић 2008: 330]. Фактори који одређују употребу информационо-технолошких технологија за комуникацију су: учесници (број учесника у

процесу комуникације креће се од два до много хиљада учесника); врста извора и дестинације (извори и одредиште информација могу укључивати људе, датотеке, сензоре итд.); локација (пошиљалац и прималац могу бити на истој или различитим локацијама); време (синхрона и асинхрона комуникација) и медијум (текст, глас, графика, анимација) [Ristić 2008: 31].

Друштвено умрежавање (енг. social networking) је сервис заснован на друштвеном софтверу чија је намена изградња и контрола друштвених мрежа. Сервиси за друштвено умрежавање најчешће омогућавају својим корисницима да сами стварају своје корисничке профиле. Најпопуларнији сервиси за друштвено умрежавање су: *фејсбук* (Facebook), *мајспејс* (MySpace) и *линдекин* (Lindekin) [Ристић, Цветковић 2008: 329].

Блог или веб блог (енг. blog, web blog) представља мрежни дневник тј. серију садржаја на веб страници, најчешће хронолошки организованих, при чему је најновији садржај на врху странице. Блог може бити у облику часописа, тематски или лични. Организацију и обликовање садржаја реализује софтвер за блог. Блог стварају групе или појединци. *Блогер* (од енг. blogger) је особа која креира (пише, води) блог. Блогери нису хомогена група особа. Циљ је да читаоцима блога пренесу комбинацију јавно доступних информација и властитих размишљања и ставова. *Блоговање* (од енг. blogging) представља акцију креирања (писања, управљања) блогом. Истовремено, блоговање подразумева и одговарање на коментаре на сопственом блогу, као и коментарисање на другим блоговима. Постоји велики број личних и професионалних мотива за блоговање. Један од начина поделе блогера је у односу на тип блога: *јерсонални* (блог на теме личних интереса, које нису у вези с професијом), *јрофесионални* (блог из области једне или више привредних грана и професије, али углавном није директно везан за компанију у којој блогер ради), *комјанијски* (блог који се води ради компанијских циљева). Оно што доприноси снажној друштвеној интеракцији и стварању заједница на мрежи су коментари читаоца тзв. *блоџосфера*. Блогови су постали популарни, између осталог, захваљујући паду интереса за масовне медије (пад гледаности националних ТВ мрежа и читаности штампаних медија). Почев од 2004. године блогови се на Западу масовно употребљавају као политичко средство, најчешће као вид политичке кампање и за придобијање гласова „блогерске популације” [Rainer 2009: 147]. Најновији медиј је видеоблог алат који сваком кориснику омогућава да једноставно постави и учита видео материјал. Сервиси који су највише допринели популаризацију видеоблогова су: *јуџуџуб* (YouTube), *мајспејс* (MySpace) и *џуџл видео* (Google Video) [Ристић, Цветковић 2008: 329]. *БлоџОјен* (од енгл. BlogOpen) је годишње регионално окупљање блогера које је настало 2007. године. У склопу овог догађаја традиционално се објављује књига под називом *Блоџоједија*, која има за садржај различите блог текстове, одабране на основу конкурса.³

³ <http://www.blogopen.eu/>

Интернет форум је веб апликација за провођење дискусија између његових чланова. Још су познати од називима веб или интернет форуми, дискусионни форуми, дискусионе групе, *bulleting boards*, или једноставно форум. Термин форум може да се односи на целу заједницу или групу са специфичним интересовањем. Поруке у овим форумима су груписане према категоријама, темама или хронолошки. Многи форуми омогућавају нерегистрованим или анонимним посетиоцима читање дискусија, али за активно учествовање потребна је бесплатна регистрација. Регистровани чланови могу да поставе нове теме, одговарају на постојеће и шаљу међусобно приватне поруке. Администратори форума имају могућност да мењају, бришу, померају или да на било који начин модификују сваку појединачну тему на форуму. Модератори имају део ових овлашћења, а зависно од врсте форума зависи и ова структура и привилегије.⁴

ИНТЕРНЕТ ТЕХНОЛОГИЈЕ У ЕТНОЛОШКИМ И АНТРОПОЛОШКИМ ИСТРАЖИВАЊИМА

У Србији су се проблематиком феномена сајбер културе бавили аутори из перспектива различитих научних дисциплина. У српској етнологији и антропологији истраживање виртуелних заједница налази се у самом зачетку. Допринос на овом пољу пружила су истраживања Љиљане Гавриловић [Гавриловић 2004: 181–184, Гавриловић 2004: 9–16], Ивана Ђорђевића [Ђорђевић 2005: 263–275] и Јадранке Ђорђевић [Ђорђевић 2006: 183–194, Ђорђевић 2006: 267–278].

Виртуелна заједница је друштвена мрежа особа које остварују интеракцију преко специфичних медија, потенцијално прелазећи географске и политичке границе ради остваривања заједничких интереса или циљева. У један од свеprisутних типова виртуелне заједнице спада помоћ за друштвено умрежавање, која се састоји од разних *онлајн* друштава [Rheingold 2000].

Према Смиљани Антонијевић, у почетним фазама проучавање сајбер културе се сводило на посматрање виртуелне заједнице и настојање да се утврди да ли она има или нема карактеристике реалне заједнице. Велики методолошки проблем је био што су углавном коришћене квантитативне методе. Показало се да такав метод истраживања не води никуд [Antoniјевић 2003].

Антрополози су као концептуално-методолошки приступ у проучавање сајбер културе унели *виртуелну етнографију*. Виртуелна етнографија означава низ сродних *онлајн* и *офлајн* истраживачких метода које прилагођавају етнографију за истраживање заједница и култура чија се друштвена интеракција остварује преко рачунарске мреже и Интернета. Називи који се користе су: *онлајн* етнографија, виртуелна етнографија, *нетнографија* [Hine 2000].

⁴ <http://www.videojug.com/expertanswer/internet-communities-and-forums-2/what-is-an-internet-forum>

Међутим, уколико се ради о стварном научном истраживању назив *виртуелна етнографија* није адекватан. Наиме, испитивани садржаји и комуникација с испитаницима су реални. Други могући назив је етнографија виртуелног света, али ни овај термин није довољно прецизан јер „виртуелни свет” није ограничен само на Интернет. Сматрам да су најприкладнији називи етнографија Интернета и антропологија Интернета.

Интернет као терен за етнологска и антрополошка истраживања може да се посматра на више нивоа. До релевантних података на Интернету антрополози могу доћи путем веб сајта, веб портала и специјализованих база података. Добијени материјал може се анализирати на нивоу текстуелних, визуелних и звучних садржаја. Интернет можемо да посматрамо и као *терен* и као *средство* за спровођење истраживања. Веома је битна методологија истраживања Интернета. Методолошки приступ антропологије Интернета подразумева одлазак на виртуелни терен, посматрање и анализу конкретних активности на мрежи. Овај класичан етнографски приступ подразумева одлазак на Интернет као терен и интензивну комуникацију са испитаницима. Према резултатима досадашњих истраживања, приликом анализе Интернет феномена неопходно је узети у обзир и њихову физичку позадину (тзв. *бекграунд*), јер се у супротном губи свеукупни контекст. У глобални сајбер простор улазе људи с низом различитих локалних идентитета. На тај начин сајбер заједнице често пресликавају постојеће структуре односа [Wittel 2004: 24; Antonijević 2003].

Један од примера истраживања интеракције *онлајн* и *офлајн* живота представља студија о *Сајберсиџију* [Carter 2004]. Ауторка Дениса Марија Картер је истраживала нову врсту града на Интернету, виртуелни град – *Сајберсиџи*, у коме су свакодневни простори живота и рада продукт технологије. Популација овог града је 14. новембра 2003. износила 1.051.437 грађана из разних делова света (већину, 52% су чинили Американци). *Сајберсиџи* је изграђен по угледу на реалне градове. Према статуту овог виртуелног града, *Сајберсиџи* је слободна, чиста, безбедна заједница на Интернету. Сами житељи *Сајберсиџија* сматрају да им је та заједница *права кућа*. Кључни концепти овог града и услови грађанства у њему су хармонија и јединство. Виртуелни град одражава тежњу становника *Сајберсиџија* ка трансформацији свакодневне праксе [Carter 2004].

Према Љиљани Гавриловић, методе прикупљања података о виртуелној реалности могу бити пасивне и активне. Пасивне методе: садржај интернет локација (текст у ужем смислу, визуелно и аудитивно обликовање); садржај порука у дискусионим групама које се односе на тему истраживања; учешће у интерактивним мрежним разговорима (тзв. *чејтовима*); посматрање понашања корисника Интернета у реалном, физичком окружењу. Активне методе: *on-line* интервју и/или анкета; *off-line* интервју и/или анкета; комбинација ове две врсте поступака (са истим испитаницима) [Гавриловић 2004: 11]. Међутим, сматрам да се пасивне методе, онако како су овде приказане, могу посматрати као терен, док

активне методе представљају Интернет као средство за спровођење истраживања.

Интернет је привлачан јер омогућава играње с идентитетом [Wittel 2004: 22–23]. У виртуелном интернет свету се стално развијају нови начини успостављања и скривања идентитета [Donath 2004: 158]. Постоје различити нивои идентификације, од потпуне анонимности до именовања. Псеудоним често садржи низ података о кориснику [Donath 2004: 155]. Управо та анонимност (реална или претпостављена) представља једну од предности али и мана интернет истраживања, јер сваки од учесника о себи даје само оне податке које жели. Осим тога, испитаник има слободу да каже више него што би рекао у физичкој комуникацији. Истраживач је захваљујући тој врсти анонимности у могућности да постави веома лична питања широком кругу људи. С друге стране, анонимност отежава прецизно утврђивање структуре (старосне/полне/образовне) испитаника. Тешко је проверити тачност података о узрасту, полу и слично [Гавриловић 2004: 12].

Економско-политички фактори могу да допринесу популаризацији Интернета као посредника при склапању бракова [Nicole 2003]. Јадранка Ђорђевић се бавила проучавањем остваривања љубавних веза путем комуникације у виртуелном свету. Интернет се показао као погодно средство за изналажење брачног партнера у иностранству [Ђорђевић 2006: 268–271].

У заједницама које се формирају око неке од тема општег интереса (музика, спорт и слично), представљања најчешће одговарају реалности и може им се веровати. У заједницама особа заинтересованих за проналажење партнера (љубавног, сексуалног) подаци су углавном проблематични. Ту долази до прикривања истине везане за узраст, физички изглед, брачно стање, ради лакшег успостављања контаката са жељеном особом [Гавриловић 2004: 12]. Истраживање Ј. Ђорђевић је показало да су особе које су оствариле контакт ради проналажења партнера приликом сусрета у реалном свету били разочарани због реалног физичког изгледа и понашања особе [Ђорђевић 2006: 268–273].

Осим проучавања *живоћа у мрежи*, Интернет може да се користи и за успостављање контакта са испитаницима у тзв. *физичкој реалносној*. Прикупљање података *на даљину* може се обављати уз помоћ методе анкете (путем *форума*, *блога*, електронске поште) и интервјуа (уз помоћ микрофона, камере). Теоретски посматрано, истраживач који има приступ брзом Интернету може да контактира са испитаницима у различитим деловима света (који такође имају приступ Интернету). Антрополог у Београду може да започне аудиовизуелно истраживање неке заједнице у Новом Пазару или на Новом Зеланду. Позитивна страна оваквог начина истраживања је што се на тај начин смањује физички боравак истраживача на терену. Тиме се умањују и материјални трошкови. Осим тога, уколико се користи камера с добром резолуцијом истраживач може да оствари солидан визуелни контакт са испитаником.

ИНТЕРНЕТ КАО СРЕДСТВО ЗА ПРИПРЕМУ БУДУЋИХ ИСТРАЖИВАЧА

Према Мирослави Ристић образовни потенцијали Интернета су велики, па су га многе земље на различите начине укључиле у свој образовни систем. У прилог томе говоре многа истраживања и пројекти. Посебно су значајне активности да се интернет технологије прилагоде академским потребама [Ristić 2008: 30]. Интернет технологије могу да се користе и као средство за припрему будућих истраживача. Путем Интернета могуће је обављати симулирање интервјуа и виртуелну обуку рада на терену.

Блогови се могу примењивати и у настави. Студенти током блоговања морају стално да претражују, филтрирају и објављују материјале. Тражећи материјал погодан за коментарисање, они постају све боље упознати с различитим теоријама и идејама, и развијају критичко мишљење и анализу садржаја. Истраживања Мирославе Ристић и Марине Цветковић су показала да су студенти заинтересовани за блогове јер им пружа шансу за самоизражавање, што се може искористити као средство за проучавање широког спектра тема. Блогови дају студентима прилику да пронађу место на мрежи где ће моћи да објављују своја мишљења и запажања. Они омогућавају сваком студенту да учествује у дискусији, и посматра теме с различитих аспеката [Ристић, Цветковић 2008: 331].

Уз помоћ интернет технологија могу се организовати *видео конференције*. Под видео конференцијом се најчешће подразумева истовремени пренос слике и звука путем рачунарске мреже. Видео конференција може бити *собна* или *дескџој*. *Собна конференција* се често користи као допуна традиционалном образовању у специјализованој учионици коју карактерише контрола комуникације од стране предавача, формални разговор и неједнако учествовање корисника. *Дескџој видео конференција* настаје појавом дигиталног система преноса података (ISDN – Integrated Services Digital Network). Предности видео конференције базиране на ISDN су: компатибилност с другим системима услед поштовања стандарда, коришћење постојеће телефонске инфраструктуре, рад у мањим групама као и квалитет преноса података. Предуслови десктоп видео конференције су хардверски и софтверски тј. рачунар са хардвером и софтвером за кодирање и декодирање података [Ристић 2005: 329]. Предности видео конференције су многобројне. То је могућност комуникације лицем у лице појединаца који су на различитим локацијама. Затим, током конференције могу се користити различите врсте медија укључујући радио и видео. Побољшава се продуктивност запослених и смањују се путни трошкови. Подаци се меморишу у рачунару ради измена и анализе за будуће потребе [Ristić 2008: 326].

* * *

Основни предуслов за ефикасна етнолошка и антрополошка истраживања уз помоћ интернет технологија је постојање одговарајућих стандарда информатичких знања истраживача:

1. разумевање процеса истраживања на мрежи и путем мреже;
2. техничке вештине – коришћење софтвера за интеракцију са испитаницима, праћење порука и креирање конференција, блогова и форума;
3. вештине за *онлајн* комуникацијање – да је у стању да на ефективан начин комуницира са испитаницима релевантним дијалогом путем концизних и јасних порука; и
4. експертиза садржаја – владање материјом и истраживачко искуство.

Осим тога, од истраживача се очекује стално повећање медијске и информатичке писмености за које се сматра да адекватно употребљене доприносе подизању квалитета истраживања.

Неопходно је и информатичко знање испитаника које подразумева познавање основних елемената управљања рачунаром и владање основним корисничким апликацијама које подразумевају и употребу Интернета.

Поставља се питање по питању етике истраживања, да ли су *онлајн* форуми јавни или приватни простори. Етнографија Интернета користи податке који истраживачу нису дати у *јоверењу*. Корисници који су створили податке можда не желе да се њихове информације користе у сврхе истраживања. У том смислу потребно је разрадити систем адекватног цитирања аутора. Потребно је тражити дозволу од аутора да се њихови подаци користе у истраживачке сврхе [Kozinets 2002: 61–72]. Добијени подаци се даље лакше обрађују, јер су у дигиталном облику. Недостатак је немогућност детаљног и опширног описа који се може постићи за време стварног животног искуства.

Интернет је значајно заступљенији у градским срединама него у сеоским, јер је већина становништва лоцирана у градовима као и због повољнијих могућности приступа (*dial-up* веза, ISDN, бежична веза, кабловски приступ). У ванградским срединама телефонске линије су непоуздане (електромеханичке централе, спора веза, чести прекиди) и тешко се долази до њих [Ristić 2008: 33].

Дакле, негативна страна је и то што је овај начин истраживања ограничен само на особе које имају приступ брзом Интернету. Велики део популације неће бити испитан јер немају информатичку писменост. Људи који немају брзи Интернет су изоловани, што се може посматрати и као негативни и као позитивни феномен. Наиме, уколико желимо да што већи број људи испитамо користећи интернет технологије њихова изолованост представља негативан фактор. С друге стране, за етнолошка и антрополошка истраживања је добро да постоје изоловани појединци и заједнице ван *мреже*, јер то доприноси културолошкој разноврсности.

Позитиван утицај интернет технологија на етнолошка и антрополошка истраживања је вишеструк. С једне стране, оне проширују поље

истраживaња, а, с друге стране, смањују материјалне трошкове и тиме омогућавају успешну реализацију пројекта. Етнографија Интернета је дискретнија у односу на интервјуе класичне етнологије. Интернет технологије нису саме себи циљ, него су средство спровођења истраживања. Потребно је одабрати најпогоднији метод истраживања за сваки конкретни случај. Интернет технологије треба користити само ако истраживање њиховом применом добија на квалитету.

ЛИТЕРАТУРА

- Гавриловић, Љиљана. Интернет: предмет и извор етнографских истраживања, *Етно-културолошки зборник IX*, Сврљиг 2004.
- Гавриловић, Љиљана. Етнографија виртуелне реалности, *Гласник Етнографског института САНУ LI*, Београд 2004.
- Ђорђевић, Иван. Идентитет у 'виртуелној заједници': случај форума „Знак Сагите”, *Гласник Етнографског института САНУ LIII*, Београд 2005.
- Ђорђевић, Јадранка. Интернет комуникација и брачно посредовање, *Зборник радова Етнографског института САНУ* књ. 22, Београд 2006.
- Ристић, Мирослава; Марина Цветковић. Унапређење наставе енглеског језика уз помоћ дигиталних медија и апликација, *Зборник радова Иновације у основношколском образовању – од јосиојећеж ка мођућем*, Учитељски факултет Београд 2008.
- Ристић, Мирослава. Синхрони модел учења на даљину, *Зборник међународног скупа Управљање квалитетом и јоузданощћу*, Београд 2005.
- Antonijević, Smiljana. Metodologija istraživanja interneta, <http://www.bos.rs/cepit/evolocija/html/3/TEMA2/smiljana.htm>, 1.11.2003.
- Boyd, Stowe. Are You Ready for Social Software? *Darwin Magazine*, 2003. <http://www.darwinmag.com/read/050103/social.html>
- Carter, Denise M. New locations: the virtual city, *Anthropology Matters Journal* 2004, Vol 6 (1), www.anthropologymatters.com
- Donath, Judith S. Identitet i prijevare u virtualnoj zajednici, u: *Etnografije interneta*, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb 2004.
- Dorđević, Jadranka. Internet – The Virtual Matchmaker, *Traditiones* 35/1, Institut za slovensko narodopisje i Glasbenonarodopisni inštitut ZRC SAZU, Ljubljana 2006.
- Hine, Christine M. *Virtual Ethnography*, London: Sage Publications 2000.
- Kastratović, Goran. Internet zavisnost, *Časopis Internet ogleдало*, br. 101, Београд 2009. http://www.ogledalo.rs/magazin/arhiva/broj_101/337.html
- Kozinets, Robert V. The Field Behind the Screen: Using Netography for Marketing Research in Online Communities, *Journal of Marketing Research*, 39 (February) 2002.
- Lažetić, Goran. *Internet, gospodar ili potčinjeni*, Београд 2006.
- Marković, Nikola. E-potencijali Srbije, <http://www.bos.rs/cepit/evolocija/html/1/TEMA2/e-potencijali.htm>, 1. 11. 2003.
- Nenić, Iva. Kultura sajber prostora, <http://www.bos.rs/cepit/evolocija/html/5/sajberkultura.htm>, 2004.
- Nicole, Constable. *Romance on a Global Stage: Pen Pals, Virtual Ethnography, and 'Mail-Order' Marriages*, http://www.amazon.com/gp/reader/0520238702/ref=sib_dp_top_fc/002-7203713-8583245?_encoding=UTF8&p=S001, 2003
- Rainer, Kelly R.; Efraim Turban. *Uvod u informacione sisteme*, Data Status, Београд 2009.
- Rheingold, Howard. *The Virtual Community: Homesteading on the Electronic Frontier*, London: MIT Press 2000, <http://www.rheingold.com/vc/book/>

- Ristić, Miroslava. Training students and teacher in the use of the Internet, *Teacher's Role in Contemporary Education*, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Sączu, Nowy Sącz 2008.
- Wittel, Andreas. Etnografija u pokretu: od terena do mreže i interneta, u: *Etnografije interneta*, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb 2004.
- Šefer, Žan-Mari. *Zašto fikcija?* Novi Sad 2001.
<http://ehml0.tripod.com/zoi.htm>
<http://www.darwinmag.com/read/050103/social.html>, May 2003.
<http://www.blogopen.eu/>
<http://www.videojug.com/expertanswer/internet-communities-and-forums-2/what-is-an-internet-forum>

THE INTERNET AS A FIELD AND A MEANS IN CONTEMPORARY ETHNOLOGICAL AND ANTHROPOLOGICAL RESEARCH

by

Gordana Blagojević

SUMMARY: Cyber culture (synonyms for this term are: *virtual culture*, *digital culture*, *net culture* and the like) represents a multidisciplinary field of research. This paper focuses on the ways in which contemporary Internet technologies are used in ethnological and anthropological research. While studying cyber culture one needs to take into consideration the relativity of the division into virtual and real. The so-called *virtual communities* are often more real to their users than certain constructed communities from the so-called *real reality*.

The Internet can be observed as a *field* and as a *means* for conducting research. Anthropologists introduced virtual ethnography as a conceptual and methodological approach to studying cyber culture. However, if we speak of actual scientific research, the term *virtual ethnography* is not an adequate one. The examined contents and communication with examinees are real. The other possible term is ethnography of the virtual world, but this term is not precise enough either, since the 'virtual world' is not limited only to the Internet. In my opinion, the most adequate terms are ethnography of the Internet and anthropology of the Internet. The Internet as a terrain for ethnological and anthropological research can be observed on several levels. Available information can be used as a data base, but also as material for analysis of existing textual, visual and audio contents. Previous research results show that in analyzing Internet phenomena one needs to take into consideration their physical background as well. Otherwise, the total context is lost. People with many different local identities enter the global cyber space. In this way cyber communities often portray the existing structures of relations.

The Internet can be used both for establishing contacts with *distance* examinees and collecting data by methods of polls (by using electronic mail) and interviews (by using a camera and *Skype*). Theoretically speaking, a researcher who has access to fast Internet is able to contact examinees from different parts of the world (although they must also have access to the Internet). The advantages and faults of this kind of research conduct are viewed here as compared to research that demands immediate contact with examinees.

KEY WORDS: Internet technologies, cyber culture, virtual ethnography, ethnography of the Internet, anthropology of the Internet

Зборник Матице српске за друштвене науке издаје Матица српска
Излази четири пута годишње
Уредништво и администрација: Нови Сад, Улица Матице српске 1
Телефон: 021/420-199
Quarterly for Social Sciences published by Matica Srpska
Editorial and publishing office: Novi Sad, Ul. Matice Srpske 1
Phone: 381 21 420-199
www.maticasrpska.org.rs
email: zmsd@maticasrpska.org.rs

Редакција *Зборника Матице српске за друштвене науке* закључила је
134 (1/2011) свеску 23. јуна 2011. године
За издавача: проф. др Душан Николић
Стручни сарадник Одељења: Мирјана Зрнић
Лектор и коректор чланака: Владимир Шовљански
Технички уредник: Вукица Туцаков
Штампање завршено септембра 2011. године

Компјутерски слог: Владимир Ватић, ГРАФИТ, Нови Сад
Штампа: ИДЕАЛ, Нови Сад
Тираж: 400

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад
3(082)

Зборник Матице српске за друштвене науке /
главни и одговорни уредник Часлав Оцић ; 1984, св.
76– . – Нови Сад : Одељење за друштвене науке,
1984– . – 24 cm

Четири пута годишње. – Резиме на енг. језику. – На-
ставак публикације: Зборник за друштвене науке

ISSN 0352-5732

COBISS.SR-ID 3360258

Штампање овог Зборника омогућило је
Министарство за науку и технолошки развој
Републике Србије